

**گزارش کارشناسی بررسی
ریال دیجیتال بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران
از منظر فقهی**

گروه اقتصاد

مرکز تحقیقات اسلامی مجلس شورای اسلامی
گروه اقتصاد

عنوان:

گزارش کارشناسی بررسی
ریال دیجیتال بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران
از منظر فقهی

شماره ثبت لایحه/طرح:

-

شماره ثبت در مرکز:

۰۱/۸۰۸/۵۹-۴۸۴

تاریخ انتشار:

زمستان ۱۴۰۱

نویسنده:

حجت الاسلام والمسلمین جواد عبادی

ارزیاب:

آیت الله غلامرضا مصباحی مقدم

کارشناس مرکز:

حجت الاسلام والمسلمین دکتر احمدرضا صفا

**گزارش کارشناسی بررسی
ریال دیجیتال بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران
از منظر فقهی**

مرکز تحقیقات اسلامی مجلس شورای اسلامی

گروه اقتصاد

فهرست

- ۵..... خلاصه مدیریتی
- ۷..... مقدمه
- ۸..... موضوع‌شناسی ریال دیجیتال
- ۹..... ۱. چرایی ورود بانک مرکزی به حوزه رمزپول‌ها
- ۱۰..... ۲. رمزپول بانک مرکزی و جایگاه آن در میان شکل‌های مختلف پول
- ۱۱..... ۳. تفاوت‌های ریال دیجیتال با رمزارزها
- ۱۱..... ۴. تفاوت ریال دیجیتال با پول الکترونیکی
- ۱۲..... ۵. نقاط قوت و ریسک‌های ریال دیجیتال
- ۱۳..... ۶. سازوکارهای اجرایی ریال دیجیتال
- ۱۴..... ۷. قابلیت رمزپول در اسلامی‌سازی نظام مالی
- ۱۴..... ابعاد فقهی ریال دیجیتال
- ۱۸..... منابع

خلاصه مدیریتی

توسعه روزافزون و تحولات پی‌درپی در عرصه رمزدارایی‌ها سبب شده است بانک‌های مرکزی برخی کشورها به سراغ این فن‌آوری رفته و رمزپول‌های بانک مرکزی^۱ را توسعه دهند. مطابق اخبار منتشره بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران نیز در حال راه‌اندازی پروژه رمزپول خود را با عنوان «ریال دیجیتال» می‌باشد پیرو این خبر موجی از ابهامات در خصوص ماهیت آن و ارتباطش با رمز ارزها (نظیر بیت‌کوین) بین اقشار مختلف جامعه به ویژه در محافل علمی حوزوی و دانشگاهی و نیز نمایندگان مجلس مطرح شد به ویژه اینکه مشروعیت و جنبه‌های قانونی استخراج و معامله «رمز ارزها» از موضوعات چالشی این محافل می‌باشد.

گزارش حاضر به دنبال این سؤال بود که چه ارتباطی بین ریال دیجیتال بانک مرکزی و رمز ارزهای رایج وجود دارد آیا مشکلات حقوقی و شرعی مطروحه در رمز ارزها بر ریال دیجیتال هم مترتب است و اگر هست بانک مرکزی با چه منطقی اقدام به راه‌اندازی آن نموده است.

بررسی‌ها نشان می‌دهد که ریال دیجیتال از نظر ماهیتی هیچ ارتباطی با رمز ارزهای مصطلح نظیر بیت‌کوین ندارد بلکه در واقع گونه‌ای از پول ملی کشور است که بانک مرکزی با استفاده از منطق فنی رمز ارزها (دفتر کل توزیع شده) و با ملاحظه مزایایی که بر آن مترتب است در کنار سایر گونه‌های پول رایج ملی (اسکناس، و مسکوکات و پول‌های الکترونیک) اقدام به راه‌اندازی آن کرده است.

از نظر حقوقی با توجه به اینکه مطابق بند الف ماده ۳ قانون پولی و بانکی کشور، امتیاز انتشار پول رایج کشور در انحصار دولت است و این امتیاز با رعایت مقررات این

قانون منحصرأ به بانک مرکزی ایران واگذار شده است و از سوی دیگر با توجه به اینکه ریال دیجیتال در واقع گونه‌ای از پولی رایج کشور می‌باشد بنابراین انتشار آن توسط بانک مرکزی با رعایت سایر ترتیبات قانونی (از جمله اخذ مجوز از شورای پول و اعتبار) بلامانع است.

همچنین از نظر فقهی تمامی مباحث مطروحه در مورد پول ملی رایج (از جمله مشروعیت و مالیت پول اعتباری) در مورد ریال دیجیتال هم مطرح است بنابراین هیچ یک از ادله‌ای که برخی فقها درباره حرمت استخراج و مبادلات رمزارزها مطرح کرده‌اند، درباره ریال دیجیتال جریان نمی‌یابد. با این حال تنها موضوعی که در رمزپول‌های بانک مرکزی می‌تواند محل ملاحظات فقهی باشد، میزان انتشار آن است به گونه‌ای که سبب کاهش ارزش پول ملی نشده و مصالح اجتماعی تأمین گردد. چرا که پذیرش اعتبار حاکمیت در پول فیات، بر اساس حکم حکومتی و با رعایت مصلحت عامه است. ایجاد ثبات قیمت‌ها جزء مصالح عامی است که در گرو انتشار پول به میزان مورد نیاز اقتصاد است. بنابراین در صورتی که این مصلحت رعایت نشود، انتشار پول حتی توسط حاکمیت نیز مجاز نخواهد بود همچنانکه این خط قرمز درباره سایر گونه‌های پول ملی کشور جریان دارد.

معرفی بیت کوین به عنوان اولین رمزدارایی که خارج از نظام بانکی و بر بستر زنجیره بلوکی می‌توانست تراکنش‌های مالی کاربران را در فضای مجازی سامان دهد، تهدیدها و فرصت‌هایی را در عرصه پول دیجیتال ایجاد کرد. از جمله فرصت‌های این فناوری می‌توان به ثبت و حسابرسی غیرمتمرکز داده‌های مرتبط با تراکنش‌های مالی که دارای امنیت بالاتر در مقابل حمله‌های سایبری است و نیز سرعت و شفافیت آن اشاره کرد. با این حال تبدیل شدن رمزارزها به ابزار پرداخت می‌تواند سبب نقض حاکمیت پولی کشورها شده، بستری برای پولشویی، فرار مالیاتی و تأمین مالی اقدامات مجرمانه ایجاد کند و علاوه بر خنثی کردن سیاست‌های پولی، آثار تورمی نیز به‌جای بگذارد. به همین جهت بسیاری از کشورها استفاده از رمزارزها را به‌عنوان یک ابزار پرداخت به رسمیت نشناخته و این کار را غیرقانونی دانسته‌اند.

اما مزایای فناوری به‌کاررفته در رمزارزها (امنیت، سرعت و شفافیت تبادل اطلاعات) چیزی نبود که بانک‌های مرکزی دنیا به‌راحتی از کنار آن عبور کنند. لذا بانک مرکزی تعدادی از کشورها سراغ این فناوری رفته و بخشی از پول ملی خود را به‌شکل رمزپول منتشر کردند. بنابر اعلام بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مراحل فنی پروژه رمزپول کشور تحت عنوان «ریال دیجیتال» در دولت قبل آغاز شد و در دولت سیزدهم ادامه یافت؛ تا جایی که مطابق خبرها، مراحل فنی پروژه به پایان رسیده و تست‌های لازم انجام شده است و بانک مرکزی آماده می‌شود اولین مرحله انتشار ریال دیجیتال را عملیاتی نماید.

پیرو این خبر موجهی از ابهامات درخصوص ماهیت آن و ارتباطش با رمزارزها (نظیر بیت کوین) بین اقصاء مختلف جامعه، به‌ویژه در محافل علمی حوزوی و دانشگاهی و نیز نمایندگان مجلس مطرح شد. مشروعیت و جنبه‌های قانونی استخراج و معامله «رمزارزها» از موضوعات چالشی این محافل می‌باشد. در گزارش حاضر تلاش شده است پس از موضوع‌شناسی رمزپول‌های بانک مرکزی به‌طور عام، و ریال دیجیتال به‌عنوان رمزپول بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران به‌طور خاص، به ابعاد فقهی و مختصری ابعاد حقوقی این موضوع پرداخته شود.

موضوع‌شناسی ریال دیجیتال

در یک تقسیم پول‌های دیجیتال به سه نوع اصلی تقسیم می‌شوند:

۱. ارز مجازی: دسته‌ای از ارزهای مجازی است که قانونگذاری مشخصی ندارد و توسط تیم به وجود آورده شده و کنترل و مدیریت می‌شود. برای مثال جیم‌های بازی کلش اف کلنز^۱ نوعی ارز مجازی است که توسط توسعه‌دهندگان پروژه تعریف و کنترل می‌شود.
۲. رمزارز یا ارز رمزنگاری شده^۲: دارایی دیجیتالی است که در تولید واحدها و نقل و انتقال آن از تکنیک رمزگذاری استفاده می‌شود و غالباً به صورت غیرمتمرکز تولید و مبادله می‌شود. در ظاهر رمزارزها معمولاً توسط هیچ دولت یا مقام مرکزی‌ای، صادر یا کنترل نمی‌شود. آنها توسط شبکه‌های همتا به همتای رایانه‌هایی که نرم‌افزار منبع باز و رایگان را اجرا می‌کنند، مدیریت می‌شوند. رمزارزها به دسته کلی کوین و توکن تقسیم می‌شوند. کوین یک رمزارز با بلاک‌چین اختصاصی است. مشهورترین این دسته بیت‌کوین^۳ می‌باشد. اما توکن یک رمز ارز است که بلاک‌چین اختصاصی ندارد و بر بستر بلاک‌چین کوین‌های دیگر راه‌اندازی می‌شود.
۳. ارز یا پول دیجیتال بانک مرکزی^۴: از دیدگاه فناوری، پول دیجیتال بانک مرکزی اساساً یک پایگاه داده است که توسط دولت (یا نهادهای تأیید شده در بخش خصوصی) اداره و کنترل می‌شود و فقط کاربران تأیید شده توانایی انجام تراکنش در این شبکه را دارند. در اصل این پول همان پول فیات در بستر دیجیتال بدون واسطه بانک‌ها و مؤسسات مالی است. مزیت اصلی پول دیجیتال ملی افزایش کارایی سیستم‌های پرداخت و هزینه‌های کمتر برای خدمت‌دهندگان و کاربران است. مزیت دیگر بی‌نیازی شهروندان قانون‌مند از نهادهای واسطه‌ای بانکی است.

1. Clash of Clans

2. Crypto-Currency

3. BTC

4. CBDC

نوع طراحی پول دیجیتال ملی بسته به کشور صادرکننده، متفاوت می باشد. برخی مبتنی بر بلاک چین یا نوع دیگری از فناوری دفتر کل توزیع شده^۱ است و برخی نمونه‌ها فقط یک پایگاه داده متمرکز هستند. در موارد مبتنی بر بلاک چین، برای نشان دادن شکل دیجیتالی ارز فیات از توکن استفاده می شود.

بر اساس تحقیقات شرکت حسابداری پرایس واتر هاوس کوپرز^۲، بیش از شصت بانک مرکزی تاکنون وارد رقابت ارزهای دیجیتال بانک مرکزی شده‌اند. اولین کشوری که در مواجهه با تحریم‌های سیاسی، این ارز را راه‌اندازی کرد، کشور ونزوئلا بود که در آن کشور با استقبال همراه نشد. در بخش خرد کشور باهاما اولین بار CBDC خود را راه‌اندازی کرد.

بنا به دومین گزارش سالانه شاخص جهانی، CBDC (پول دیجیتال) کشور نیجریه به‌عنوان پیشرفته‌ترین کشور در هر دو دسته خرد و عمده انتخاب شده است. در این گزارش همچنین آمده که CBDC جامائیکا در سال جاری راه‌اندازی خواهد شد. کشور تایلند همچنان دنبال توسعه و آزمایش در این زمینه است. تایلند و هنگ کنگ با پروژه مشترک خود موسوم به mBridge که بر پرداخت‌های فرامرزی متمرکز است، در صدر قسمت عمده قرار گرفته‌اند. سنگاپور و فرانسه نیز رتبه بالایی را به دلیل تداوم مطالعات پروژه‌های CBDC خود کسب کرده‌اند.

۱. چرایی ورود بانک مرکزی به حوزه رمز پول‌ها

سه هدف کلیدی رمزارزها عبارت است از: ۱. غیرمتمرکزسازی؛ ۲. امنیت بالا؛ ۳. مقیاس پذیری. با این حال غیرمتمرکزسازی، هدف اصلی همه رمزارزها و رمزارزهایی هاست. هدف اولیه رمزارزها این بود که پول‌های حاکمیتی را به فروپاشی بکشاند و تبدیل به یک ابزار پرداخت بین‌المللی شوند. در آغاز بانک‌های مرکزی این موضوع را خیلی جدی نگرفتند و سعی کردند از آن چشم‌پوشی کنند. اما به تدریج با توسعه بازار رمزارزها،

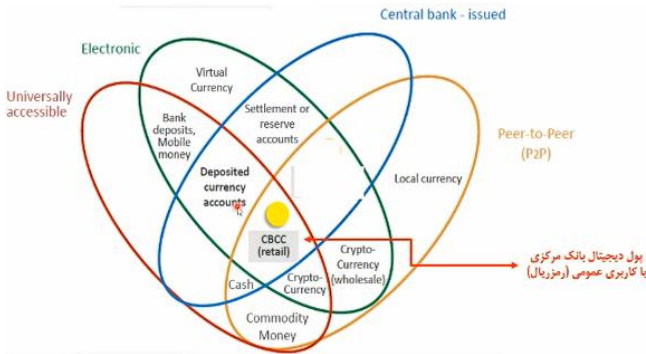
1. DLT

2. PwC

بانک‌های مرکزی که مهم‌ترین نهاد تمرکزگرایی در زمینه پولی و بانکی هستند، احساس خطر کردند و تلاش کردند این فناوری را در جهت مورد پذیرش خود به کار گیرند که نتیجه این رویکرد، ورود بانک‌های مرکزی به حوزه انتشار رمزپول‌های بانک مرکزی^۱ شد.

۲. رمزپول بانک مرکزی و جایگاه آن در میان شکل‌های مختلف پول

حدود نود بانک مرکزی در سراسر دنیا به حوزه رمزپول‌های بانک مرکزی ورود کرده‌اند. نمودار زیر گویای جایگاه رمزپول‌های بانک مرکزی در میان شکل‌های مختلف پول است.

رمزپول بانک مرکزی به هر پول ملی ایجادشده بر پایه فناوری بلاک‌چین اطلاق می‌شود که در ایران به نام ریال دیجیتال نامگذاری شده است.

ریال دیجیتال، ریالی است که شکل دیجیتالی دارد و نقطه اشتراک پول دیجیتال و اسکنااس است. ریال دیجیتال اسکنااسی است که شکل دیجیتالی دارد و در تلفن همراه افراد قرار دارد. هر کاری که با اسکنااس بشود انجام داد، با ریال دیجیتال هم می‌شود انجام داد. علاوه بر آن، ریال دیجیتال برخی ویژگی‌ها را دارد که در اسکنااس فعلی وجود ندارد.

ریال دیجیتال یک پول است و به لحاظ ارزشی تفاوتی با ریال ندارد. لذا برخلاف رمزارزهای جهانروا که ارزش آنها نسبت به ریال تغییر می کند، ریال دیجیتال به عنوان یک دارایی سرمایه ای تلقی نمی شود و مردم روی آن سرمایه گذاری نمی کنند. به همین جهت ریال دیجیتال قابل سفته بازی نیست.

۳. تفاوت های ریال دیجیتال با رمزارزها

تفاوت های ریال دیجیتال با رمزارزها را می توان در موارد زیر خلاصه کرد:

۱. ریال دیجیتال توسط بانک مرکزی و به پشتوانه قانون منتشر می شود؛ در حالی که رمزارزهای جهانروا توسط نهادهای نامشخص و خصوصی منتشر می شوند.
۲. ریال دیجیتال غیر قابل استخراج است؛ در حالی که برخی انواع رمزارزها قابل استخراج هستند.
۳. ریال دیجیتال برخلاف رمزارزها قابل نظارت و کنترل است.
۴. در ریال دیجیتال برخلاف رمزارزها، مشتریان به طور کامل شناسایی می شوند.

۴. تفاوت ریال دیجیتال با پول الکترونیکی

اما ریال دیجیتال با پول الکترونیکی متفاوت است. این تفاوت ها را می توان در موارد

زیر خلاصه کرد:

۱. در پول الکترونیکی، دسترسی الکترونیکی به پولی وجود دارد که در بانک قرار دارد؛ در حالی که در ریال دیجیتال، دسترسی به خود پول است که به صورت دیجیتال در موبایل شخص وجود دارد.
۲. کیف پول در پول الکترونیکی نیاز به عملیات تصفیه دارد، اما در ریال دیجیتال عملیات تصفیه وجود ندارد و مشابه آنچه در پول فیزیکی (اسکناس) اتفاق می افتد، پول بدون انجام عملیات تصفیه از کیف پول فرد اول به کیف پول فرد دوم منتقل می شود. باین حال به دلیل ماهیت دیجیتالی ریال دیجیتال، دیگر نیازی به حضور فیزیکی دو نفر در یک جا وجود ندارد. در واقع با دریافت ریال دیجیتال از بانک، این پول علی رغم شکل الکترونیکی که

- دارد، از سیستم بانکی خارج می‌شود. از این رو در پرداخت با ریال دیجیتال، این تراکنش خارج از سیستم بانکی اتفاق می‌افتد.
۳. نهاد متعهد پول الکترونیکی، بانک عامل است؛ درحالی که در ریال دیجیتال نهاد متعهد، بانک مرکزی است.
۴. در پول الکترونیکی امکان انضمام قراردادهای هوشمند به پول وجود ندارد؛ ولی در ریال دیجیتال این امکان وجود دارد.^۱
۵. ریال دیجیتال در مقابل اختلالات زیرساختی تاب‌آوری بالاتری دارد.

۵. نقاط قوت و ریسک‌های ریال دیجیتال

موارد زیر را می‌توان به‌عنوان نقاط قوت ریال دیجیتال برشمرد:

۱. کاهش هزینه چاپ و نشر اسکناس
  ۲. کاهش ضریب فزاینده پول دیجیتال
  ۳. کاهش فشار وارد بر سامانه‌های پرداخت خرد
  ۴. امکان پیاده‌سازی قراردادهای هوشمند و مؤثر کردن سیاست‌های پولی بانک مرکزی
- ریال دیجیتال علی‌رغم نقاط قوت مزبور، با برخی ریسک‌ها مواجه است که لازم است کنترل شود. این ریسک‌ها عبارتند از:
۱. تبدیل منابع بانک‌ها به منابعی از جنس پایه پولی
  ۲. چالش بانک‌ها در توزیع ریال دیجیتال
  ۳. افزایش بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی
  ۴. افزایش فشار تأمین نقدینگی در شبکه بین بانکی

۱. در انجام یک قرارداد، علاوه بر طرفین قرارداد، نیاز به قدرت حاکمه‌ای وجود دارد که تضمین کند در صورت تخلف هر یک از طرفین قرارداد از انجام تعهدات خود، او را به انجام تعهدات وادار کند و در موارد اختلاف، بین طرفین داوری کند. در قراردادهای هوشمند این عنصر (یعنی قدرت حاکمه) حذف می‌شود، و خود سیستم این تضمین را ایجاد می‌کند.

۶. سازوکارهای اجرایی ریال دیجیتال

انتشار ریال دیجیتال چون نوعی انتشار پول است، در حوزه اختیارات شورای پول و اعتبار قرار دارد. هر فرایندی که درباره انتشار اسکناس انجام می‌شود، درباره انتشار ریال دیجیتال هم انجام می‌شود و تنها تفاوت ریال دیجیتال و اسکناس، شکل انتشار آن دو است که یکی به صورت کاغذی و دیگری به صورت دیجیتالی منتشر می‌شود.

بر اساس اعلام بانک مرکزی، شورای پول و اعتبار در حال حاضر اجازه انتشار مقدار محدودی ریال دیجیتال را به این بانک داده است. طبیعی است بعد از انتشار آزمایشی آن و بازخوردگیری از پیامدهایش، درباره انتشار مقدار بیشتر در آینده تصمیم‌گیری خواهد شد.

فناوری مورد استفاده در ریال دیجیتال، همان بلاک‌چین است، اما دفترکل آن در اختیار عموم مردم قرار نمی‌گیرد؛ بلکه فقط در اختیار بانک مرکزی و چند بانک داخلی تعیین شده قرار می‌گیرد.

اما سازوکار توزیع و گردش ریال دیجیتال به این صورت است که بانک مرکزی پس از انتشار ریال دیجیتال، آن را در اختیار بانک‌های عامل قرار می‌دهد. بانک‌ها، هم می‌توانند ریال دیجیتال را بین خود مبادله کنند و هم می‌توانند از طریق کیف پول، آن را در اختیار مردم قرار دهند. با پرداخت ریال دیجیتال از بانک به افراد، ارتباط این پول از بانک قطع می‌شود و مردم می‌توانند بدون واسطه بانک، آن را به دیگران انتقال دهند.

برای تراکنش‌های ریال دیجیتال می‌توان کارمزدی در نظر گرفت، اما مطابق اعلام بانک مرکزی فعلاً کارمزدی برای این کار در نظر گرفته نشده است. باید توجه داشت که مبلغ کارمزد یکی از اهرم‌هایی است که می‌توان برای تشویق مردم به استفاده از ریال دیجیتال از آن استفاده کرد. البته مشوق‌های دیگری هم مانند نوآوری‌های حوزه رمزپول و ارائه برخی خدمات در ریال دیجیتال قابل طراحی است.

دامنه انتشار ریال دیجیتال، داخل ایران است و برای تعاملات بین‌المللی کاربرد ندارد. هدف‌گذاری اولیه درباره استفاده از رمزارزها، پرداخت‌های خرد است. اگر ریال دیجیتال خیلی جذابیت داشته باشد، ممکن است مردم پولشان را از بانک خارج کنند که این

موضوع ریسک‌های بانک‌ها را افزایش می‌دهد و ممکن است بانک‌ها در مقابل اجرای آن مقاومت کنند. به همین دلیل در گام نخست، هم مقدار ریال دیجیتال منتشر شده محدود است و هم کاربری آن محدود به پرداخت‌های خرد در نظر گرفته شده است.

۷. قابلیت رمزپول در اسلامی‌سازی نظام مالی

عدم اجرای صحیح عقود شرعی، به‌ویژه در نظام بانکی، یکی از معضلاتی است که همواره به‌عنوان یکی از چالش‌های جدی نظام بانکداری بدون ربای ایران مطرح بوده است. رمزپول‌ها می‌توانند در اجرای صحیح آن بخش از الزامات شرعی مربوط به نحوه اجرای عقود مؤثر واقع شوند؛ زیرا می‌توان این پول‌ها را از طریق قراردادهای هوشمند به‌گونه‌ای مدیریت کرد که جز در همان‌جایی که در قرارداد مشخص شده است مصرف نگردد یا لااقل هشدار صادر شود.^۱

ریال دیجیتال را می‌توان به‌گونه‌ای پیاده‌سازی کرد که هر پولی عینیت و شیئیت مشخصی داشته باشد؛ به‌طوری که حتی با ورود این پول به سیستم بانکی، باز هم عین پول هر شخص به‌صورت معین باقی بماند و به‌صورت مشاع درنیاید.^۲ همچنین با توجه به شبهات فقهی خلق پول توسط بانک‌ها، ریال دیجیتال ابزار مناسبی برای کنترل خلق پول می‌باشد.

ابعاد فقهی ریال دیجیتال

با توجه به تفاوت‌های ماهوی میان ریال دیجیتال بانک مرکزی و رمزارزهای جهانروا (فاقد پشتوانه یا دارای پشتوانه) مقایسه ریال دیجیتال بانک مرکزی با رمزارزها مقایسه درستی نیست؛ زیرا همچنان که گفته شد، ریال دیجیتال بانک مرکزی همان پول ملی کشور است که بانک مرکزی مطابق قانون پولی و بانکی اقدام به انتشار آن کرده است. بنابراین هیچ‌یک از اشکالاتی که برخی فقیهان درباره استخراج و مبادله رمزارزهای مطرح

۱. البته پیاده‌سازی قراردادهای هوشمند روی ریال دیجیتال، فعلاً در دستور کار بانک مرکزی قرار نگرفته است.

۲. البته فعلاً چنین سیاستی درباره ریال دیجیتال اعمال نشده است و اجرای آن در آینده به سیاست‌های بانک مرکزی بستگی دارد.

نمودند، اساساً درباره ریال دیجیتال قابل طرح نیست. در این مورد نکات ذیل قابل توجه است:

۱. ماهیت ریال دیجیتال قطعاً پول است و اختلافی که درباره ماهیت رمزارزهای جهانروا مبنی بر پول یا کالا بودن آن وجود دارد، در اینجا منتفی است.

۲. ریال دیجیتال شکل دیجیتالی همان پول فیات است. اعتبار مالیت برای پول فیات منشأ حاکمیتی دارد و با هدف تنظیم روابط اقتصادی و حفظ نظام معیشت مردم شکل گرفته است و با اعتبار مالیت برای رمزارزها توسط بخش خصوصی با هدف جلب منفعت شخصی تفاوت اساسی دارد. از این رو مشروعیت اعتبار مالیت برای پول فیات براساس حکم حکومتی و با رعایت مصلحت عموم مردم، مورد قبول همه فقهای معاصر است. بنابراین در مالیت ریال دیجیتال نیز شبهه‌ای وجود نخواهد داشت.

۳. در صورتی که مالکیت بر رمزارزها را به این دلیل که ورود به حیطه انتشار پول است و این موضوع امری حاکمیتی است، نپذیریم، باز هم این اشکال به ریال دیجیتال وارد نخواهد بود؛ زیرا انتشار آن به دست حاکمیت است و مالکیت بر آن منعی نخواهد داشت.

۴. درباره جواز انتشار پول توسط بخش خصوصی برخی معتقدند که انتشار پول توسط بخش خصوصی جایز نیست. حتی اگر این دیدگاه را بپذیریم، باز هم این ممنوعیت شامل ریال دیجیتال که انتشار آن منحصرأ در اختیار حاکمیت است، نمی‌شود.

۵. ریال دیجیتال به دلیل آنکه پولی است که واحد آن ریال است، نمی‌تواند نسبت به پول ملی کشور قیمت بازاری پیدا کند. از این رو مورد سفته‌بازی واقع نمی‌شود. بنابراین حتی اگر سفته‌بازی در رمزارزها را نامشروع بدانیم، باز هم شامل ریال دیجیتال نخواهد شد.

اما از منظر احکام ثانویه نیز انتشار و مبادلات ریال دیجیتال نمی‌تواند اشکالی داشته باشد؛ زیرا:

۱. هویت دارندگان ریال دیجیتال کاملاً مشخص است و هیچ‌یک از مشکلات مربوط به تسهیل جرائم مالی همچون پولشویی و فرار مالیاتی درباره ریال دیجیتال قابل تصور نیست.

۲. با توجه به اینکه انتشار ریال دیجیتال با تصمیم مقامات پولی کشور انجام می‌گیرد، در صورت رعایت مصلحت عمومی در میزان انتشار ریال دیجیتال، این کار موجب اختلال در تعادل پول - کالا نمی‌شود و از این جهت با قاعده حفظ نظام و قاعده لاضرر منافاتی ندارد.

۳. با توجه به اینکه دفترکل ریال دیجیتال فقط در اختیار بانک مرکزی و برخی بانک‌های عامل تعیین شده قرار دارد و بخش خصوصی امکان ورود به این عرصه را ندارد، اساساً استخراج آن - به گونه‌ای که در مورد رمزارزها مطرح است - منتفی است. بنابراین رقابتی برای استخراج شکل نمی‌گیرد. در نتیجه مصرف برق کل شبکه، به هیچ‌وجه مانند وضعیت ماینرهای بیت کوین نخواهد بود تا کسی مستند به حرمت اسراف یا اختلال نظام، حکم به حرمت ریال دیجیتال دهد.

تنها موضوعی که در رمزپول‌های بانک مرکزی می‌تواند محل ملاحظات فقهی باشد، مربوط به میزان انتشار آن است؛ به گونه‌ای که سبب کاهش ارزش پول ملی نشده و مصالح اجتماعی تأمین گردد. این موضوع به ریال دیجیتال اختصاص ندارد و در مورد سایر گونه‌های پول ملی هم این خط قرمز مطرح است که بانک مرکزی به‌عنوان نماینده حاکمیت اسلامی فقط به میزانی می‌تواند خلق پول نماید که به مصلحت عامه باشد. به عبارتی پذیرش اعتبار حاکمیت در پول فیات، براساس حکم حکومتی و با رعایت مصلحت عامه است.

زیرا احکام حکومتی، احکامی هستند که از سوی حاکمیت مشروع اسلامی با توجه به مصالح جامعه صادر می‌شوند^۱ و بقا و تداوم آنها دائرمدار وجود مصلحت است و تا زمانی که مصلحت وجود داشته باشد، این احکام به جای خود باقی هستند. با این حال درباره دایره اختیارات حاکم اسلامی در وضع احکام حکومتی اختلاف نظر وجود دارد: برخی فقها همچون امام خمینی معتقدند احکام حکومتی از احکام اولیه اسلام است؛ از این رو ولی فقیه می‌تواند در موارد مصلحت، حتی برخلاف سایر احکام اولیه، احکام حکومتی صادر کند.^۲ برخی دیگر از فقها همچون شهید صدر معتقدند اختیارات ولی فقیه در احکام حکومتی محدود به منطقه الفراغ است؛ یعنی مواردی که شارع در آنها حکم الزامی اولی ندارد. اما در جایی که حکم اولی شرعی وجود دارد، حاکم اسلامی نمی‌تواند خلاف آن حکم کند.^۳ انتشار پول فیات مبتنی بر حکم حکومتی، با هر یک از دو مبنای فوق سازگار است.

اما در تعریف مصلحت گفته شده است هر عملی که در رسیدن انسان به هدف نهایی خلقت و در تحقق اهداف انبیا مؤثر باشد، مطابق با مصلحت است.^۴ طبیعی است اطمینان مردم از ثبات قیمت‌ها و کاهش ریسک فعالیت‌های اقتصادی جزء مصالح عامی است که در گرو انتشار پول به میزان مورد نیاز و عدم تجاوز از آن حد معین است. از این رو در صورتی که رعایت مصلحت عامه نشود و دولت با انتشار بیش از اندازه پول سبب کاهش ارزش پول و اضرار به مردم شود، در این موارد، انتشار پول حتی توسط حاکمیت نیز مجاز نخواهد بود. پس در این موضوع فرقی میان انتشار اسکناس و انتشار ریال دیجیتال وجود ندارد.

۱. جمعی از پژوهشگران، فرهنگ فقه مطابق مذهب اهل بیت (علیهم السلام)، ج ۳، ص ۳۶۲.

۲. امام خمینی، صحیفه امام، ج ۲۰، ص ۴۵۱.

۳. شهید صدر، اقتصادنا، ص ۶۸۹.

۴. علیدوست، «مصلحت در فقه امامیه»، مجله فقه و حقوق، ص ۴۰.

منابع

۱. علیدوست، ابوالقاسم، (۱۳۸۷)، «مصلحت در فقه امامیه»، مجله فقه و حقوق، شماره ۱۸، ص ۵۸۳۵.
۲. شهید صدر، سید محمدباقر، (۱۴۱۷ق)، اقتصادنا، قم: دفتر تبلیغات اسلامی.
۳. امام خمینی، سید روح‌الله، (بی‌تا)، صحیفه امام، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
۴. جمعی از پژوهشگران، (۱۴۲۶ق)، فرهنگ فقه مطابق مذهب اهل‌بیت (علیهم السلام)، ۳ج، قم: مؤسسه دایرة المعارف فقه اسلامی.

آدرس: قم، بلوار سمیه، خیابان شهید رجایی، پلاک ۷۸

<https://cmir.parliran.ir>

۰۲۵ - ۳۷۷۳۲۱۳۱